

MIHAIL KOGĂLNICEANU AND THE PROBLEMS OF ROMANIAN LANGUAGE

Dumitru DRAICA
University of Oradea

Abstract: In the second half of the nineteenth century, through his work, Mihail Kogalniceanu became a name in the history of Romanian culture. Politician, historian, writer and publicist, Kogalniceanu contributed equally to the crystallization of the 1948 ideology, unity and unification of the Romanian language, the promotion of democratic rule after the Union of principalities. He talked about the Latin origin of our language and claimed Romanian lexicography development, stressed the role of literary Romanian language and literature artistic development. He showed an interest in enriching the vocabulary through neologisms and unifying the spelling systems, fought against foreign literature, urging Romanian writers to draw inspiration from the glorious past of the people, the traditions and the chroniclers' works.

Keywords: Romanian language, literary language unity, national, local element, Latin.

Mihail Kogălniceanu (1817-1891), om politic și istoric de prestigiu, a fost unul dintre numele reprezentative în cultura română, ca și alți cărturari români a militat de-a lungul vieții, pe parcursul secolului al XIX-lea, pentru păstrarea, îmbogățirea și modernizarea limbii române, mai ales în paginile revistei „Dacia literară”. Opera lui este vastă și variată, este alcătuită din discursuri, articole care au apărut în publicațiile periodice și almanahurile literare ale vremii, scrieri istorice și politice. S-a remarcat prin faptul că a îndrumat și orientat limba și literatura română pe calea afirmării unității și individualității naționale a poporului român, oferind scriitorilor din toate provinciile istorice românești documente pe care să le studieze și din care aceștia să se inspire în vederea elaborării unor creații literare viitoare.

Încă de la vârsta de 20 de ani, pe când era student la Berlin, în 1837, a publicat un articol în limba germană despre limba și literatura română, interesat fiind și mai târziu, deopotrivă, și de istoria românilor. Dacă între 1836 și 1837, Kogălniceanu a fost preocupat de limba țiganilor, după 1837, aproape două decenii, până în 1856, nu a mai teoretizat despre limbă, ci a devenit creator de limbă și stil pentru oratoria democrat-politică.

În primele sale scrieri (schița de moravuri *Adunări dănțuitoare*, 1839 și nuvela autobiografică *Iluzii pierdute*, 1841) se observă o înclinare spre artificialitate, romantism și retorică, în creațiile ulterioare își găsesc loc cele mai multe dintre problemele sociale ale timpului său (a se vedea articolele din „Calendar pentru poporul românesc”, „Almanah de învățătură și petrecere”, 1843-1846, *Nou chip de a face curte*, 1840, *Două femei împotriva unui bărbat*, 1841, *Fiziologia provincialului*, 1844, nuvela istorică *Trei zile din istoria Moldovei*, 1844, *Palatul ocârmuirii*, 1845, romanul neterminat *Tainele inimii*, 1850...

Din toate aceste scrieri răzbate un puternic spirit de observație și de generalizare tipică a caracterelor omenești, un stil variat, adesea solemn, un umor sănătos, tonul glumeț și satiric,

ironiile fine, utilizează frecvent elementele de jargon occidentale, cuvinte turcești, grecești, rusești, multe moldovenisme, regionalisme, dar și creații personale...

Primele sale idei teoretice despre limba română au apărut pe când era la Berlin, când a citit într-o lucrare franceză că limba valahă este un amestec de cuvinte latine și slavone și este puțin interesantă pentru cititori. Kogălniceanu va vorbi despre originea și fondul latin al limbii române, despre elementele slave care, în număr mare, au contribuit la îmbogățirea ei. Reproducând un fragment din *Orlando furioso*, al lui Ariosto, în traducere românească, și rugăciunea *Tatăl nostru*, Kogălniceanu dorea să demonstreze că limba română se apropie de italiană, făcând parte, ca și aceasta, din marea familie a limbilor romanice.

Pentru a-și răspândi ideile despre limba, Kogălniceanu a scris numeroase recenzii, notițe, programe ale ziarelor și revistelor, folosind un stil ironic, gluma satirico-literară, mai ales la adresa jargonului greco-franțuzesc, atât de frecvent utilizat în exprimarea cotidiană de către reprezentanții boierimii românești, iar din anul 1840 și până în 1856, a folosit foarte diverse forme literare ale limbii pentru a-i combate pe cei care disprețuiau limba poporului și o „îmbogățeau” cu barbarisme. Mihail Kogălniceanu avea să-și dezvolte concepțiile despre limba română literară în scrierile ulterioare, iar în articolul-program al revistei sale, „Dacia literară”, se interesa de limba națională, de modul în care aceasta ajută exprimării scrise, în general, și literaturii artistice, în special.

Alături de contemporanii săi, Alecsandri, Negruzzi, Russo..., îi combătea pe transilvăneni și folosea toate mijloacele pentru „lupta împotriva jargoanelor savante care amenințau acum, prin școala lui Laurian, bunul stil tradițional, în Principate”¹

Mihail Kogălniceanu, în „Dacia literară” (1840), a susținut și dezvoltarea studiilor lexicografice române, preocupările lui fiind legate de practică și de progresul științei și tehnicii contemporane; a fost de acord cu inițiativa lui Gheorghe Asachi și a altor cărturari români, care voiau să publice la „Institutul Albinei”, „cel dintâi lexicon de conversație în limba românească”, care să includă toate cuvintele vechi ale limbii române, un fel de enciclopedie pentru explicarea termenilor tehnici (acest *Lexicon de conversație*, proiectat de Asachi în 1839, avea să apară în 1842). Tot în „Dacia literară”, Kogălniceanu anunța și apariția dicționarului lui I. A. Vaillant, *Vocabularul purtăreț rumânesc-franțozesc și franțozesc-rumânesc*, ce apăruse la București, în 1839.

Unitatea limbii literare era susținută cu toate mijloacele, considerând că românii merită să aibă pentru ei atât o limbă cât și o literatură comună. De altfel, în „Propășirea”, nr. 2, din 16 ianuarie 1844, Kogălniceanu anunța că erau interesați de problemele limbii mai mulți scriitori munteni (C. Bolliac, I. Heliade - Rădulescu, D. Bolintineanu, N. Bălcescu...), filologi transilvăneni (A. T. Laurian...), oameni politici (Christian Tell...), constituiți în „Societatea literară”. Kogălniceanu lua în considerație, pentru unitatea limbii, nu doar limba poetică, limba literaturii artistice, ci și limba utilizată în știință și tehnică și chiar în biserică, manifestându-și interesul, în articolele publicate între 1840 și 1845, pentru neologisme, chiar dacă în proiectul de program al ziarului său, „Unirea”, 1855, afirma că apără limba românească de exagerările utilizării neologismelor ardelenesti și considera că exprimarea scriitorilor transilvăneni reprezintă o piedică în unificarea limbii române literare și artistice. Și despre scriitorii bucovineni nota că ei creează o literatură de „... povestiri care se

¹ N.Iorga, *Istoria literaturii românești în secolul al XIX-lea*, vol. III, Buc., 1908, p. 175

deosebesc prin un stil latino – polono – ruteno – ungaro – germano - românesc, ce au caracterizat totdeauna literatura Bucovinei, afară de o singură excepție, jurnalul *Bucovina*, răposat la 1849²; de asemenea, Kogălniceanu considera că articolele apărute în revista lui Iacob Mureșanu, „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, 1855, au „un stil greu, tăiat din topor și însușit de a dezgusta pentru eternitate de o asemenea limbă”³

Întors de la Berlin la Iași, Kogălniceanu va colabora la ziarele și revistele vremii: „Albina Românească”, „Alăuta Românească”, „Arhiva Românească”, „Propășirea”, „România literară”, „Steaua Dunării”..., în care a combătut literatura de import și, mai ales, cuvintele străine care nu s-au adaptat sistemului limbii române, propunând studierea, aprofundarea și culegere unor motive de inspirație și creație, în care să se oglindească moravuri și caractere autohtone, cu specific național românesc, atât din istorie cât și din folclorul și viața noastră socială, toate redată în limba română, într-o limbă firească, naturală, pe înțelesul tuturor cititorilor și vorbitorilor de limbă română.

Lui Gheorghe Asachi, redactorul gazetei „Albina Românească”, îi reproșa, printre altele, în 1848, recenzând lucrarea acestuia, *Dochia și Traian...*, inconsecvența cu care transcria sunetul *ce*, cu litere latine, recomandându-i adoptarea „ortografiei latinești primite de toți literatorii Valahiei și Transilvaniei”, Kogălniceanu pronunțându-se pentru introducerea treptată a alfabetului latin în scrierea limbii române, cerând înlocuirea, printre altele, a lui *que*, *qui*, cu *ce*, *ci* (*cetate*, *Scăricica...*), dar și scrierea cu *ss*, și nu *sh*, la mijlocul cuvintelor (*mossie*, *Iassi...*); să nu transcriem *tch* (*tchetate*), nici *tz* (*Scăritzica*), nici *cz* (*Czeribucul*), așa cum scria Asachi.

Ca teoretician într-o serie de probleme ale limbii a încercat să fie în pas cu cerințele politico-sociale ale vremii sale, s-a situat pe poziții juste în ceea ce privește unele probleme de lexic și ortografie, chiar dacă în ceea ce privește ortografia românească a început cu deviații în sensul ortografiei italianizante și latinizante, între anii 1837-1840, iar vocabularul pe care l-a folosit nu oglindea cu fidelitate lexicul românesc al întregului popor, în el regăsindu-se multe regionalisme, inconsecvențe și șovăieli.

Kogălniceanu a fost un adept al scrierii cu alfabet latin, lucru ce reiese evident și din programul ziarului „Steaua Dunării” (sfârșitul anului 1855), în realitate și-a tipărit opera cu caractere chirilice, considerând că cititorii, în marea lor majoritate, nu cunosc literele latine. De altfel, scopul principal politico-ideologic al ziarului „Steaua Dunării” era acela de a unifica sistemele ortografice ale limbii, de a avea un sistem generalizat și comun, care, alături de o limbă literară comună și de o literatură comună să conducă la unitatea națională a poporului, la autonomia și unirea Principatelor.

Kogălniceanu nu mai considera elementele limbii vorbite ca norme gramaticale și lexicale, ci încerca să propună o limbă literară bogată în neologisme. Susținând acest mod de îmbogățire a lexicului, prin termeni neologici, pe care i-a împrumutat cu mult discernământ critic, din alte limbi, avea să fie combătut de unii contemporani, cărora le-a răspuns că prezența neologismelor este necesară în paginile ziarului său pentru a susține ideile progresiste pe care le propaga, chiar dacă, uneori, ideile sale nu erau exprimate destul de clar; au rămas până azi în terminologia științifică de specialitate o serie de neologisme ce exprimă

² *Calendarele anului 1855*, în „România literară”, 1855, p. 25

³ *D-lui Iacob Mureșanu*, în „România literară”, 1855, p. 186

noțiuni de sociologie, economie, agronomie, drept, filozofie... (*civilizație, pauper, barbar, tributar ideilor, paradox, definiție, neîndrituit, societate, libertate, presă periodică, clasificare arbitrară...*).

Mihail Kogălniceanu a luptat în permanență pentru o limbă națională și unitară, a rămas până azi una dintre personalitățile marcante ale secolului al XIX-lea, care a pus bazele unei noi direcții în literatura română, „curentul istoric-literar”, alături de Alecsandri, Negruzzi, Russo, a fost un luptător și un reformator în domeniul limbii, dar și în istoria culturii noastre naționale. Acest curent istoric-popular, numit de B. P. Hasdeu „Școala critică moldovenească”, a fost una dintre primele manifestări și chemări spre cunoașterea și valorificarea, de către scriitorii români, a elementului autohton în cultura națională.

În perioada despre care vorbim, secolul al XIX-lea, au fost exprimate opinii diverse și divergente, în același timp, referitoare la originea limbii române, la scrierea ei, la elementele ei constitutive și la utilizarea limbii noastre, de către scriitorii români, ca un important mijloc de realizare artistică. În aceste discuții privitoare la fixarea unei limbi unitare, accesibile tuturor vorbitorilor, puțini dintre cărturarii români au înțeles că dezvoltarea limbii nu trebuia realizată prin distrugerea limbii existente deja și prin crearea uneia noi.

O limbă simplă, accesibilă, românească, a folosit Kogălniceanu și în discursurile social-politice, opera lui oratorică fiind bogată (perioada 1864-1891, începând chiar mult mai devreme, din anul 1844), remarcând aici, deopotrivă, atât caracterul cărturăresc al discursurilor, dat de formația sa intelectuală, cât și cel popular, impus de auditoriu, folosind o limbă apropiată de cea a deputaților țărani, pentru a fi înțeleși de aceștia. Măiestria oratorică a lui Kogălniceanu, desăvârșită în Divanul ad-hoc al Moldovei, avea să fie recunoscută de toți contemporanii, inclusiv de adversarii politici, iar odată cu venirea lui la București, exprimarea oratorică avea să fie influențată de normele limbii literare muntene, renunțând la unele particularități fonetice moldovenești, ceea ce face ca stilul său să devină lin, curgător, fără elemente de jargon, stilul patetic alternează cu cel vehement, vocabularul este tot mai bogat.

Contemporanii lui Kogălniceanu, preocupați de aceste probleme ce aveau în centrul atenției limba română, au participat activ la discuții, propunând fixarea și consolidarea limbii române literare pe baza limbii populare și a scrierilor cronicarilor. De altfel, scriitorii moldoveni au cunoscut frumusețile creațiile populare românești, preocupați fiind și de strângerea și publicarea creațiilor literare orale, bazându-se în realizarea propriilor creații literare pe motive folclorice și pe mijloacele de expresie ale literaturii populare.

Realismul său lingvistic și superioritatea ideologică au la bază contactele nemijlocite ale lui Kogălniceanu cu limba poporului din creația literară orală și cu limba cronicarilor, care au evocat trecutul glorios de luptă al acestui popor. A cunoscut în mod nemijlocit poeziile, poveștile, jocurile și cântecele populare, muzica și costumele naționale tradiționale (cele mai vechi mărturii ale sale despre contactul cu multe creații artistice ale românilor datează din anul 1835). A mai pus în circulație termeni și stiluri noi: artistico-beletristic, social-publicistic, științific, epistolar, oficial, opera sa ducând efectiv la îmbogățirea vocabularului românesc, la înfrumusețarea mijloacelor de exprimare în limbă, mărindu-i plasticitatea, expresivitatea, frumusețea artistică; prin întreaga sa activitate, prin scrierile sale, Mihail Kogălniceanu a contribuit, în mod decisiv, la stabilirea formelor gramaticale ale limbii noastre literare, la

valorificarea puterii de sugestie și expresie a fondului principal de cuvinte al vocabularului românesc.

Bibliografie

Dumitru Draica, *Școala critică moldovenească – Mihail Kogălniceanu*, în *Contribuții la istoria ortografiei românești*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2010, pp. 70-71;

Simion Dănescu, *Preocupările lui Kogălniceanu cu privire la limbă*, în „Limba Română”, II, 1953, București, nr. 6, pp. 29-36;

Nicolae Iorga, *Istoria literaturii românești în secolul al XIX-lea*, vol. III, București, 1908, p. 175.

„Propășirea”, nr. 2, 16 ian. 1844

„România literară”, 1855, p. 25, 186.

Dan Simonescu, *Limba și stilul operei lui Mihail Kogălniceanu*, în „Limba Română”, III, 1954, București, nr. 5, pp. 34-43.